

BLEYER JAKAB

BEYER JAKABBAL, aki december ötödikén elköltözött az élők sorából, a magyarországi német kisebbség a maga elismert vezérét veszítette el. Elsősorban ennek köre volt az, amely megsiratta és könnyeket hullatott érte. Aki azonban Bleyer jelentőségét kizárólag a magyarországi németiség érdekeinek szűkebb távlatában akarná méltányolni, nem foglalna el vele szemben igazságos álláspontot. Annak a szerepnek, amelyet vállalt, jelentősége volt Magyarország legújabb politikai fejlődése szempontjából is. Életének ama szakában, amelyben a politikába — talán kissé akarat ellenére és csak egy magasabb köteleességérből — belesodródott, nemcsak a magyarországi németiség érdekeinek, hanem a magyar nemzet nagy politikai feladatainak is hűséges szolgája volt. Neki ebben egy külön, a magyarság körében nem mindenki előtt népszerű, de jelentőségében a napi politikán messze felülemelkedő szerep jutott: a magyarság és a magyarországi németiség között mindig fennállt lelki közösségnek a kicsivé vált Magyarország megváltozott viszonyaihoz és érdekeihez mért átadomítása és új előfeltételeinek megteremtése. Hogy ezt a szerepet vállalta, abban annak a mélyeséges meggyőződésének, hogy ezzel a magyarságnak tesz szolgálatot, legalább ugyanannyi része volt, mint ama kívánságának, hogy a magyarországi németiségnek, amelynek hű fia volt, új utakat keressen és mutasson további fejlődésének a magyarsággal való teljes egyetértésben való biztosítására.

Két szempontot kell figyelembe venni, ha a magyarországi német kisebbség helyzetében a világháború után bekövetkezett változást, amely Bleyer politikai szereplésének hátterét alkotja és amely nélkül azt meg sem érthetjük, helyesen akarjuk látni.

A magyarországi németiség a régi Magyarországon különállást foglalt el hazánk nem-magyar ajkú lakosai között. Az egyetlen nemzetiség volt, amely mindig teljes mértékben azonosította magát a magyarság politikai törekvéseivel. Még csak nem is szerette, ha másutt, mint a statisztikában, nemzetiségként szerepeltették. Intelligenciája annyira összeforrt a magyarság intelligenciájával, hogy a kettő között úgy érzésekben, mint gondolkodásban még árnyalatnyi különbségek sem léteztek; a tömegek pedig megelegedtek azzal, hogy német anyanyelvüket otthon szabadon használhatták és gazdasági létüket az általános viszonyok között biztosítottak láthatták, de külön politikai törekvéseik sohasem voltak és nem sokat törődtek azzal sem, hogy a nemzetiségi törvények egyik-másik intézkedése

végre van-e hajtva vagy sem. A háború után ez a helyzet némileg megváltozott. Nem olyan mértékben, hogy a magyarországi német népesség most már szintén szembefordult volna a magyarsággal. Ellenkezőleg, mind a mai napig megőrizte és remélhetőleg meg is fogja őrizni azokat a lelki kapcsolatokat, amelyek a magyarsággal összefűzik. De egészen nyomtalanul a háború ebben a vonatkozásban sem telt el. A magyarországi német fiúk közül sokan a lövészárkokban nem egyszer a Németország hadseregéhez tartozó katonákkal jöttek érintkezésbe. Nem természetes-e, hogy ez a találkozás német öntudatukat fokozta? A magyar hivatalos személyek és a magyar újságok az egész háború alatt sokat beszéltek a német fegyverek dicsőségéről. Lehet-e csodálkozni azon, hogy a magyarországi németekben valami büszkeségféle keletkezett azért, hogy ők is a német fajhoz tartoznak? De németjeink azt is látták, hogy a Magyarországhoz tartozott többi nemzetiségek, akik pedig műveltség és gazdasági jólét tekintetében jóval alattuk állottak, a háború után egymásután elszakadtak Magyarországtól és olyan államközösségekbe kerültek, amelyekben belül fajilag és kultúráilag kiélhették magukat. Lehetett-e ilyen körülmények között elkerülni, hogy a kor egyik nagy uralkodó eszméjének, a nemzetiségi eszmének, contagiuma a magyarországi németekre szintén ne terjedjen ki? Sőt az elszakított területekre került németek is, akik eddig teljes sorsközösségben éltek Magyarországon maradt fajtestvéreikkel és akikkel itt-ott még fennálltak bizonyos kapcsok, új hazájukban szintén nemzetiségi alapon szervezkedtek, amire magyar részről még biztatást is kaptak. Hogyan lehetett volna tehát megakadályozni ezeknek a mozgalmaknak a magyarországi németekre való visszahatását? Az így kicsírázott nemzetiségi eszmének a magyarországi németek annál inkább átengedték magukat, mert ezzel nem is kerültek ellentétbe az akkori kormány, gróf Karolyi Mihály kormányának nyíltan vallott álláspontjával. Hiszen ez a kormány még elébe is szaladt a nemzetiségi törekvéseknek, mikor 1919 februárjában minden szükségesség nélkül, tisztán csak valamilyen elméleti elgondolás alapján, autonómiát adott a magyarországi németeknek. A német nép tekintélytisztelő, valamely ellene irányuló kormányrendszabály előtt is meghajlott volna, hogyan lehetett volna tőle megkívánni, hogy magyarabb legyen a magyar kormánynál. Ezeknek a tényezőknek hatása alatt a magyarországi németiség a háborút és a forradalmakat követő időben már nem volt a saját faját illető kérdésekben annyira közömbös, mint azelőtt, s ennek több jelét is adta.

De megváltozott az a szemszög is, amelyben a kisebbségi kérdést a háború előtti és a háború utáni időkben láttuk. A trianoni szerződés előtt passzíve voltunk érdekelve a kisebbségi kérdésben, azaz akkor védekeznünk kellett az ellen, hogy az ország egyes nem-magyarlakta részeit elvegyék tőlünk. Azóta azonban aktíve vagyunk benne érdekelve, mert most mi kívánjuk az elszakított területeken élő magyar kisebbségek jogainak megóvását vagy az egész illető területeknek visszaadását. Azelőtt talán érthető volt egy olyan politika — bár a magam részéről más nézetem vagyok —, amely nem törődött

a kisebbségek igényeivel. Ma azonban egy ilyen politikának a folytatása öngyilkosság számba menne. Ma elsősorú érdekünk bizonyítani, hogy Magyarország saját kisebbségeinek szintén megadja azokat a jogokat, amelyeket a külföldre került magyarság részére ki akar eszközölni. Be kell bizonyítanunk, hogy a kisebbségek itt oly szabadon fejlődhetnek, hogy a tőlünk elszakadt nem-magyarajkú tömegeknek is okuk van visszavágyódni a régi hazába. Oly viszonyokat kell teremtenünk, amelyek megerősítik azt a vonzóerőt, amelyet Magyarország a szomszédos országok nem-magyarajkú népességének bizonyos részeire még mindig gyakorol. A tisztult kisebbségi felfogás igazolására a magyarországi német kisebbség kitűnő médium, már csak kétségtelen államhűségénél fogva is. Ha ez a németiség nem kapja meg azokat a jogokat, amelyeket mi az elszakadt magyarság részére kívánunk, akkor jogcímet teremtünk arra, hogy ezeket a jogokat az elszakadt magyarságtól is megtagadják. Ha nem teremtünk saját kisebbségünkben teljes megalégedést, akkor nem várhatjuk, hogy más kisebbségek kedvet fognak érezni a hozzánk való csatlakozásra. Ebben állt a német kisebbségi kérdésnek az országos politika szempontjából a háború után kibontakozott új jelentősége.

Ezt az új helyzetet Bleyer világosan látta és az arra való utalás majdnem minden beszédében és nyilatkozatában nagy szerepet játszik. Érezte, hogy a német kisebbség kívánalmai felett nem lehet többé napirendre térni. Érezte, hogy bizonyos jogoknak megadása nélkül a tőlünk elszakadt magyarság védelmét célzó kisebbségi politika nem vezetne eredményre. Es érezte azt is, hogy a német kisebbség kielégítése a magyar revíziós politikának is erős emeltyűje lehetne. De ugyanakkor tisztában volt azzal is, hogy a németiség jogainak követelésében és kívánságai teljesítésében túlságosan messze menni nem szabad és be kell tartani azt a határt, amelyen túl a magyarság és a németországi németiség közti benső egyetértésnek felbomlásával kellene számolni. Éppen a dolgoknak ez a meglátása volt az, amely őt belevitte a politikába. Amikor látta, hogy azok, akik a Károlyi-kormány idejében a németiség élén álltak, a gyorsan változó konjunktúrák szerint változtatják álláspontjukat és egyszer semmit, másszor pedig túlsókat követelnek a németiség részére, Bleyer bátran lép fel ellenük, a kormánnyal szembehelyezkedve nyűtan helyteleníti a német autonómiáról hozott törvényt és kijelenti, hogy azt már külső alakjánál fogva sem tekintheti a magyar nemzet véleménynyilvánításának. Az egész „német néptanács“-ban ő az egyetlen, aki tiltakozik a németiségre az autonómia-törvénnyel ráoktrojált politika ellen és inkább kilép a néptanácsból, semhogy ezzel a politikával közösséget vállaljon. Ez utóbbit — mondja —, „tiltja véremmé vált hűségem ama magyarsághoz, amelyhez a múltban fenntartás nélkül tartoztam és amelyet képtelen vagyok ma, a magyar történelem legnehezebb napjaiban megtagadni. De tiltja azt felelősségérzetem is, amelytől a magyarországi németiség iránti szeretetem át van hatva és nem vagyok képes közreműködni abban, hogy ez a németiség sorsát egy meggondolatlan kaland veszélyeinek tegye ki.“ Amikor tehát Bleyer a magyarországi németiség ügyével

foglalkozni és a politikában szerepet játszani kezdett, őt az az aggodalom vezette, hogy a németiség egy adott forradalmi konjunktúrában, amelynek múlandósága nyilvánvaló volt, egy minden mélyebb államférfiúi belátás híján levő dilettáns kormány ösztönzésére annyira túlfeszíthetné a húrokat, hogy ezzel Magyarország érdekei és a magyarországi németeknek a magyarsággal való lelki közössége kárt szenvedhetne.

A kommunizmus bukása után Bleyer 1919 augusztus 15-től 1920 december 16-ig mint nemzetiségi kisebbségi miniszter működött. Miniszteri tevékenységének nagy részét azok a kísérletek kötötték le, amelyekkel Nyugatmagyarország elszakítását és Ausztriához való csatolását igyekezett megakadályozni. E törekvései, sajnos, sikertelenek voltak. De eredményesen oldotta meg másik feladatát, hogy a németiségnek a két forradalom autonomisztikus kísérletei folytán kialakult szükségtelenül túlmesszemenő törekvéseit észszerű korlátok közé szorítsa vissza, ami az ő maradandó érdeme. ' És kimagasló mozzanata az ő tevékenységének még az az államirat is, amellyel a magyar kormány a tót népességnek arra az esetre, ha Magyarországon megmarad, önkormányzatot ígért. Ezt az iratot Bleyer, néhány évvel ezelőtt olvasta fel a magyar képviselőházban, hozzátéve, hogy az nemcsak az akkori minisztertanács, hanem a kormányzó jóváhagyását is elnyerte. Mindeddig ez az egyetlen okmány, amelyre hivatkozhatunk — és talán még fogunk rá hivatkozni — annak igazolására, hogy a tőlünk elszakadt nem-magyarajkú népek abban az esetben, ha Magyarországra vissza akarnának kerülni, itt is megtalálhatják szabad fejlődésük lehetőségeit.

A minisztériumból való visszavonulása után Bleyer fenntartotta az érintkezést a magyarországi németiséggel, amelynek részére 1921-től kezdve „Sonntagsblatt“ címen egy hetilapot adott ki. 1925-ben gróf Bethlen István magyar miniszterelnökkel egyetértésben megalapította a „Magyarországi Német Népmívelődési Egylet“-et, amelynek egészen haláláig ügyvezető alelnöke és valóságos lelke volt. Az egylet létesítését magyar részről gyakran hibáztatták. Azt mondták, hogy ez az egylet teremtette meg a német kisebbségnek az újabb időben mindjobban kidomborodó nemzeti öntudatát és ezzel hozzájárult ahhoz, hogy a magyarság és a magyarországi németiség között ellentétek keletkezzenek. Ez a felfogás azonban helytelen. Az egylet nem megteremtette, de mederbe szorította a németiségnek a háború után tőle függetlenül kialakult nemzeti öntudatát és levezette e mozgalom hullámain. Megakadályozta, hogy azok átcsapjanak politikai térre és hogy nálunk egy a magyarsággal szembehelyezkedő politikai kisebbségi mozgalom keletkezzék, amely szerfelett megnehezítette volna a szomszédországokban élő magyar kisebbségek védelmét és igényeiknek képviselését. Bleyer nem tartotta kívánatosnak ennek a német politikai mozgalomnak bekövetkezését, ámbár számolt ezzel a lehetőséggel. Többször kijelentette, amikor erről szó volt, hogy ha ez a fejlődés bekövetkeznék, ő visszavonulna katedrájára és nem foglalkoznék többé a német kisebbségek ügyeivel, hadd kerüljön a vezetés annak a fiatalabb nemzedéknek a kezébe, amelynek sorsáról

szó van. De mindent elkövetett arra — és ebben hitte elérhetni a háború utáni időben a magyarság és a magyarországi németiség lelki összhangjának biztosítását —, hogy a magyar kormány bizonyos szerény keretek között megteremtse — kivált az iskolaügy különböző fokozataiban — azt a lehetőséget, hogy a vegyesajkú vidékeken a gyermekek a magyar nyelv mellett még anyanyelvük szóban és írásban való használatát is megtanulják. Erről fáradhatatlanul tárgyalt a kormánnyal, a sikerben szüntelenül reménykedett és egy ilyen, a nyáron megindult tárgyalásból ragadta őt ki a halál.

Bleyer szenvedélyesen tudott hinni a maga politikai eszméiben. Nemcsak hordozója volt ezeknek az eszméknek, hanem azonos volt velük. Ő nem csinálta, hanem átélte a politikát. Úgyszólván fizikailag szenvedett, ha valahol nem tudott keresztülhatolni velük, vagy olyan helyen, hol megértést remélt, csalódnia kellett. A politika nem volt részére olyan, mint valamilyen ping-pong játék, amelyben a labdák ide és oda röpködnek és ahol az ember nem túlságosan örül, ha megnyeri, nem túlságosan bánkódik, ha elveszti a játszmát. Ő maga volt a labda, — saját testén érzett meg minden ütést, amit kapott. Minden gondolata azé az ügyé volt, amelyet képviselt, és mindig következő volt róla való felfogásaiban, mert ez az ügy életének egy darabja volt. Ha politikai állásfoglalása életének végén egyben-másban különbözött tíz évvel ezelőtti nézeteitől, ez csak az a természetes különbözőség volt, amely a 60 éves embert az 50 évestől külsőleg is megkülönbözteti. Az erős meggyőződés, amely gyakran mintegy explozív erővel szólt belőle, minden megnyilatkozásában kiérezhető volt. Ez volt titka annak a szuggesztív hatásnak is, amelyet a német népre gyakorolt. Tág látkörű és jó megfigyelőképességű férfi volt, aki okosan tudott beszélni, mély megjegyzéseket tudott tenni és gyakran meglepő tisztánlátást tanúsított, ha korának nagy eszmeáramlatairól, kül- vagy belpolitikai kérdéseiről volt szó. Mégis még azok a barátai is, akikkel együttműködött, sohasem tudták őt rávenni arra, hogy másról beszéljen vagy írjon, mint a magyarországi német kisebbség dolgairól, annak bajairól, gondjairól és reményeiről. De sohasem volt egyetlen olyan felszólalása, amelyben hitvallást nem tett volna a magyar hazához való hűségéről és ha ezt tette, ez igazi meggyőződése volt, mert azokhoz tartozott, akik képtelenek voltak valamit mondani, ami legbelsőbb meggyőződésükkel ellentétben állt. Valaki német tulajdonságnak nevezte azt a képességet, hogy az ember az ügyet magáért az illető ügyért akarja — eine Sache um ihrer selbst willen wollen. Ebben a tekintetben Bleyer teljesen német volt, mert soha mellékcélokat nem követett. Nem eléggé simulékony, sőt kissé érdes természete, amely sok ellenséget szerzett neki, egy értékes, önzetlen és nemes gondolkozású egyéniséget rejtett el azok előtt, kik őt közelebbről nem ismerhették meg.

Emléke a magyarországi németiségben nem fog kiveszni, mert érte élt és mondhatni, hogy érette örölte fel önmagát. De el fog jönni az az idő is, amikor az egész magyarság tudatára fog jönni annak, hogy mennyire dobogott szíve érte is.